

УДК 336

Дробко Євген Павлович

магістр

Київський національний університет

технологій та дизайну

Дробко Евгений Павлович

магістр

Киевский национальный университет

технологий и дизайна

Drobko Ievgen

magistracy student

Kiev National University of Technology and Design

ЗАХОПЛЕННЯ ТА РЕЙДЕРСТВО ЯК ЗАГРОЗА ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

ЗАХВАТ И РЕЙДЕРСТВО КАК УГРОЗА ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ УКРАИНЫ

CAPTURE AND RAIDING AS A THREAT TO ECONOMIC SECURITY COMPANIES IN UKRAINE

Анотація. У статті розкрито особливості рейдерства в сучасній вітчизняній економіці з позиції економічної безпеки підприємства. Розкрито його зміст та негативний вплив на економічну безпеку підприємницької діяльності.

Ключові слова: рейдерство, економічна безпека, загроза економічній безпеці підприємництва, захоплення підприємств, захист підприємств.

Аннотация. В статье раскрыты особенности рейдерства в современной отечественной экономике с позиции экономической безопасности предприятия. Раскрыто его содержание и негативное влияние на экономическую безопасность предпринимательской деятельности.

Ключевые слова: рейдерство, экономическая безопасность, угроза экономической безопасности предпринимательства, захват предприятий, защита предприятий.

Summary. In the article the features of raiding in modern domestic economy from a position of economic security. Explains its contents and the negative impact on the economic security of entrepreneurial activity.

Keywords: raiding, economic security, threat to economic security of entrepreneurship, illegal takeover of entities, protection of entities.

Постановка проблеми. Характерною рисою новітньої історії розвитку вітчизняного бізнесу є дедалі більша кількість операцій зі злиття й поглинання суб'єктів господарювання, яка часто проявляється у досить агресивній формі. Рейдерство нині поширилось в Україні настільки масштабно, що стало створювати певну загрозу економічному розвитку держави та впливає на суспільно-економічну безпеку підприємства. На сучасному етапі дуже важливим для розвитку економіки України є залучення іноземних інвестицій і підвищення рівня підприємницької активності в суспільстві. Однією з головних проблем, які заважають досягненню цієї мети, є рейдерство, яке нині набуло загрозливих масштабів. Саме тому питання регулювання рейдерства сьогодні є дуже важливим, а його вирішення - терміновим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питання рейдерства займались багато вчених, а саме: розкриттям поняття та суті рейдерства, причин його розповсюдження та особливостей займались С.М.Анісімов, Т.Бабич, М.В.Бондаренко, М.Грішенков, О.В. Осипенко, М.Г.Делягин, В.О.Мандибура, А.Й.Гуров, Ю.В.Конєва, І.Є.Мезенцева, С.Симаков, Є.Д.Стрельцова, А.Ю.Федоров, А.В.Чуясов, Р.А.Кірюшин, М. А.Кричевський та багато інших. Однак проблема протидії рейдерству в корпоративному та інших секторах економіки і на сьогодні залишається невирішеною та не втрачає своєї актуальності.

Мета статті. Розкриття зміст рейдерства як загрози економічній безпеці підприємств України.

Виклад основного матеріалу. Поняття «рейдер» на Заході існує давно, а в Україні – з початку 90-х років минулого століття. Рейдерство можна визначити як інструмент захвату, який включає в себе комплекс юридичних, психологічних, економічних, військово-спортивних методик і технологій.

Причинами цього явища стало багато негативних факторів, до яких, насамперед, належать недосконалість вітчизняного законодавства та високий рівень корупції в країні.

Хоча держава намагається вживати необхідних заходів з протидії протиправному захопленню підприємств, однак це питання досі залишається проблемним. Перерозподіл власності притаманний усім країнам з ринковою економікою. На сьогодні найгострішою проблемою розвитку та функціонування економіки є поширення процесів незаконного привласнення чужого бізнесу (рейдерство). Через практику рейдерських захоплень пройшла економіка більшості розвинених країн світу, страждають від неї й країни, що розвиваються, зокрема Україна.

Особливістю української економіки є те, що в нашій країні рейдерство здійснюється не у виробничих, а в спекулятивних цілях: у великих містах підприємство захоплюється переважно заради дорогої нерухомості. При цьому виробництво просто знищується як непотрібне для рейдерів, а країна втрачає унікальні підприємства.

Нині Україна знаходиться в рейтингу захищеності прав власності на 58-ому місці із 70 країн. До найбільших вітчизняних підприємств, яких атакували рейдери протягом останніх років: ВАТ "Броварський завод будівельних конструкцій", ВАТ "Агрофірма "Провесінь"", АТВТ промислово-торговельна фірма "Сувенір", ВАТ "Столичний", ЗАТ "Допсок", ЗАТ "ДЗЗУ ІЕЗ ім. Є.О. Патона"[14].

Нині в Україні об'єктами рейдерських захоплень є не лише малі та середні підприємства, а й потужні господарські товариства. Це становить реальну небезпеку для розвитку корпоративного сектору вітчизняної економіки, збереження його конкурентних позицій на внутрішньому та світовому ринках. Тому боротьбу з такими протиправними захопленнями необхідно проводити не тільки на рівні окремих компаній, а й, насамперед, на державному рівні за умови наявності чіткої програми дій та застосування адекватних механізмів.

Економічна безпека - одна з найважливіших складових нормального функціонування підприємства, отримання прибутку, реалізації основних комерційних планів і цілей.

Чимало трактувань можна навести терміну «економічна безпека підприємства», беручи до уваги думки вчених, котрі досліджували саме це коло питань. Олейников Є.А. – визначає економічну безпеку підприємства, як стан найбільш ефективного використання корпоративних ресурсів для подолання загроз і забезпечення стабільного функціонування підприємства сьогодні і в майбутньому [15]. Ковальов Т. і Сухорукова Т. - як стан захищеності діяльності підприємства від негативного впливу зовнішнього оточення, а також здатність своєчасно усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, які не відбиваються негативно на його діяльності [16].

Кожен підприємець стикається з питанням забезпечення безпеки бізнесу (незалежно від сфери діяльності і величини підприємства), з низкою проблем і загроз на шляху успішного підприємництва. Однією з таких загроз, недооцінювати яку в жодному разі не можна, є проблема недружнього поглинання, іншими словами захоплення підприємства. Адже чим успішніше діяльність фірми, чим більше прибуток, тим більше охочих володіти такою власністю.

З огляду на це знаходження дієвих засобів запобігання протиправним схемам перехоплення корпоративного контролю є надзвичайно актуальною проблемою науки і практики державного управління в нашій країні. Про її усвідомлення на загальнонаціональному рівні свідчить нещодавнє прийняття Верховною Радою України Закону України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств" [1].

Зауважимо, що в країнах із сталими ринковими відносинами поняття "рейдерство" має дещо інше тлумачення - не тільки як суто силовий захват компанії або майна з метою зміни власника, а і як абсолютно законне

придбання відповідних активів без згоди фактичного власника. В останньому випадку йдеться про так зване "вороже поглинання" - процес, який у всіх розвинутих країнах має жорстку правову регламентацію і відбувається прозоро [1, с. 19-20; 13, с. 20]. Запровадження цього процесу передбачає, зокрема, скуповування акцій акціонерних компаній на ринку (переважно в міноритарних акціонерів) з метою формування пакета, достатнього для зміни менеджменту. При цьому контроль за прийняттям стратегічних рішень у корпорації переходить до тих власників, які більш високо оцінюють набуті активи і здатні запровадити більш ефективну систему управління ними.

Відтак ворожі поглинання стають потужним ринковим механізмом перерозподілу власності й забезпечення дієвості корпоративного управління.

В Україні, як і у переважній більшості інших країн з трансформаційною економікою, запровадження такого роду механізмів стикається із значними труднощами. Це зумовлено насамперед тим, що чинна нормативно-правова база, яка регулює відносини корпоративного контролю, не дає змоги здійснити перерозподіл власності в легітимний спосіб. Інструментарій вітчизняного фондового ринку є надзвичайно вузьким, технології та інфраструктура фондової торгівлі - недосконалими. При цьому більшість українських компаній не є публічними, емітовані ними цінні папери не обертаються на ринку і тому є недооціненими. Водночас у країні в значних обсягах накопичена грошова маса і привабливим для багатьох приватних та інституційних інвесторів стає вкладання капіталу саме в такі активи, оскільки їх можна купити дешевше від ринкової вартості.

Проте здійснення такого роду господарських операцій обмежується, внаслідок високої концентрації власності на вітчизняних підприємствах на торги виставляються, як правило, невеликі (міноритарні) пакети акцій. Володіння такими пакетами надає їх власникам суто декларативні права щодо участі в управлінні компанією, які до того ж часто порушуються через недотримання встановленого порядку зберігання цінних паперів, ведення реєстру акціонерів та інших норм корпоративного законодавства.

Саме непрозорість діяльності вітчизняних корпоративних підприємств та їх низька ринковість є основними причинами поширення практики протиправних поглинань у цьому секторі економіки. Тому пріоритетним напрямом становлення системи протидії корпоративному рейдерству має стати посилення інших, легальних механізмів перерозподілу власності й корпоративного контролю.

Отже, недружнє поглинання (захоплення) - це встановлення тотального контролю (влади) над підприємством, як в юридичному, так і в фізичному сенсі всупереч бажанню власника. Звідси можна зробити висновок, що основною ознакою недружнього поглинання є відсутність згоди власника підприємства на таку угоду.

Визначаючи шляхи подолання рейдерства, потрібно виходити з умов, що сприяють його виникненню. До внутрішніх умов, що створюються безпосередньо на підприємстві, належать: сумнівний спосіб, у який була набута власність, низький професіоналізм керівництва компанії, слабка в професійному плані юридична служба, суттєві порушення у веденні документації, недотримання комерційної таємниці, відсутність служби безпеки компанії, наявність старих боргів компанії, порушення власниками та керівниками прав дрібних акціонерів, які роками не отримують дивідендів, ігнорування деякими власниками контрольного пакета акцій та їх органами управління інтересів трудового колективу [2, с. 196; 3, с. 39].

Серед зовнішніх умов автори називають недосконалість чинного законодавства, низький рівень правової культури, правовий нігілізм представників органів влади, імпорту рейдерських технологій, команд та капіталів з Росії, низьку дисципліну виконання законодавства, високий рівень корупції в країні. Поширення неправомірних захоплень (поглинань, несумлінних перехоплень корпоративного контролю, рейдерства) стало помітною тенденцією останнього десятиліття в економіці України.

При цьому, на думку Ради національної безпеки і оборони України, загроза рейдерства серед інших загроз економічній безпеці виходить на

перший план [4]. Невипадково рейдерство називають економічним бандитизмом або економічним тероризмом [5].

Протидія рейдерству вимагає значної кількості судових дій, здійснюваних у певному порядку (підготовка позовів про визнання недійсними рішень органів управління, позовів про визнання угод недійсними, позовів про визнання недійсними рішень реєструючих органів, позовів про зобов'язання вчинити певні дії, позовів про витребування майна та визнання права власності), а також значної кількості забезпечувальних заходів для запобігання подальшого виведення майна, часток (акцій) компанії [3].

В умовах формування ринкової економіки в Україні економічна безпека є однією з основних складових потреб в діяльності не тільки держави, різних об'єднань, але й окремого підприємства.

Економічна безпека є складною і багатоплановою конструкцією. Будучи частиною системи загальної безпеки підприємства, вона одночасно складає основу для формування всіх вхідних в її структуру елементів: кадрової, інформаційної, правової, технологічної, екологічної, тощо безпеки.

Одним із найважливіших її завдань є забезпечення фізичного захисту працівників підприємства та збереження його майна, протистояння рейдерству - силовому, недобросовісному захопленню чужої власності, в тому числі державної та комунальної.

Аналізуючи літературні джерела на предмет рейдерства в Україні можна зробити висновок, що найбільш суттєвими теоретичними і практичними його передумовами є:

- не врегульована чинним законодавством відповідальність за протиправну діяльність окремих суб'єктів господарювання;
- перехід країни від командно-адміністративної системи управління економікою до системи ринкових відносин, що негативно вплинуло на сферу власності в Україні;

- корумпованість органів державної влади, отримання окремими посадовими особами можливості збагачення за рахунок владних повноважень;
- нехтування нормами права призвело до того, що правовий нігілізм в країні став нормою поведінки, суспільство перебуває у хворобливому стані, де гроші є критерієм і нормою вирішення практично будь-яких питань;
- зміна суспільної формації створила певні умови для окремої категорії громадян, які свідомо стали на шлях суспільно небезпечної діяльності як найбільш оптимальної форми свого існування;
- стаття 3 Конституції України, яка визнає людину як вищу соціальну цінність, залишається декларацією на папері, держава як інститут суспільства не спроможна захистити права та свободи людини, представники від народу у своїх гаслах згадують про своїх виборців, коли реально втрачають владу, надану їм народом, і забувають про них, коли знову повертаються до влади;
- правоохоронні органи, на які держава поклала обов'язок розкриття, розслідування суспільно небезпечних діянь, пошук злочинців, проведення профілактичної роботи, захист прав і законних інтересів громадян, їх свобод, опинилися сьогодні без реальної матеріальної і моральної підтримки держави, особливо це відчутно після організаційних експериментів, внаслідок чого правоохоронні органи втратили найбільш кваліфікованих фахівців, що послабило їх здатність реально впливати на криміногенну ситуацію в країні.

Серед вказаних причин суттєве значення мають недоліки в законодавстві. У першу чергу, удосконалення потребують ті закони України, які дають змогу рейдерам, прикриваючись законними підставами, досягати своєї мети.

Крім того, серед заходів, спрямованих на зниження рейдерських атак на підприємство можна виділити такі:

- реформування судової системи, з відповідним корегуванням процесуального права;
- організація спільних дій правоохоронних органів, спрямованих на виявлення, протидію, боротьбу з рейдерством;
- визнання рейдерства злочином, що посягає на державну, комунальну та приватну власність;
- вдосконалення процедури банкрутства підприємства;
- всезагального підвищення культури підприємництва;
- активна участь громадськості та засобів масової інформації у боротьбі з рейдерством;
- впровадження в систему боротьби з рейдерством міжнародних стандартів, тощо.

Висновки. Проведений аналіз засвідчив, що запровадження державної політики протидії рейдерству в корпоративному секторі економіки в сучасних умовах України потребує застосування низки організаційно-правових, фінансово-економічних, інформаційних механізмів. Провідну роль при їх застосуванні мають відігравати механізми економічного характеру, оскільки саме вони найбільшою мірою впливають на мотивацію проведення рейдерських акцій. Втілення цього принципу також має передбачати здійснення комплексу заходів, спрямованих на розвиток практики державного управління конфліктами та подолання наслідків рейдерських захватів, забезпечення надійності обліково-інформаційної підтримки діяльності корпоративних підприємств, удосконалення правових та організаційних засад функціонування антирейдерської системи захисту компаній.

Отже, пріоритетність використання економічних механізмів державного впливу на поведінку всіх учасників корпоративних відносин можна вважати визначальним принципом запровадження державної політики протидії рейдерству в корпоративному секторі в сучасних умовах України. Він має посилюватися дотриманням ще кількох принципових положень. Так,

реалізація цього напрямку державної політики має обов'язково передбачати формування дієвої системи управління конфліктами, викликаними рейдерською активністю, та подолання її негативних наслідків.

Література

1. Закон України про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств від 11 листопада 2009 р. № 1720-TV. - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1720-17>.
2. Варналій З.С., Мазур І.І. Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання / З.С. Варналій, І.І. Мазур // Стратегічні пріоритети. – 2007. – № 2 (3). – С. 129–136.
3. Варналій З., Мазур І. «Рейдерство в Україні: передумови та шляхи подолання», - Стратегічні пріоритети, - № 2, - 2007 рік.
4. Указ Президента України № 870/2009 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 вересня 2009 року «Про стан злочинності у державі та координацію діяльності органів державної влади у протидії злочинним проявам та корупції». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/9990.html>.
5. Федоров А.Ю. Рейдерство и корпоративный шантаж (организационно-правовые методы противодействия): [монографія] / А.Ю. Федоров. – М.: Волтерс Клувер, 2010. – С. 26.
6. Зеркалов Д. В. Антирейдер : монография / Д. В. Зеркалов - К. : Дакор ; КНТ ; Основа, 2007. - 224 с. -(Серия : "Международная и национальная безопасность").
7. Зеркалов Д.В. Рейдеры. Пособие. – К.: КНТ, 2007. – 188 с.
8. Корієнко А.В. Механізм досягнення і підтримки економічної безпеки підприємства: автореф. дис.. канд.. екон. наук.: 08.06.01 / А.В. Корієнко. – К., 2000. – 19 с.

9. Панасенко Р.А. Щодо визначення Поняття «рейдерство» / Р.А. Панасенко [Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://archive.nbu.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Dtr_pravo/2009_4/files/LA409_35.pdf
10. Сафронова О. М. Особливості формування структурної моделі корпоративного управління в Україні / О. М. Сафронова // Вісн. НАДУ. - 2014. - № 1. - С. 249-257.
11. Соколенко Т.М. Економічна безпека підприємства в умовах транзитивної економіки / Т.М. Соколенко // Сучасна наука ХХІ століття: сьома міжнародна наук.-практ. інтернет-конф. : матеріали конф. – Київ, 2011.
12. Тимофеев Т.В. Экономическая безопасность и управление риском предприятий / Т.В. Тимофеев, Л.Г. Наумова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://btb-cons.ru/articles/?art_id=6.
13. Туник И. Ю. Антирейдер : пособие по противодействию корпоративным захватам / И. Ю. Туник, В. А. Поляков. - СПб. : Питер, 2007. - 208 с. - (Серия "Владельцам бизнеса").
14. Офіційний сайт Антирейдерського союзу підприємців України / [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://antiraidер.ua/ucsp_mod_ucsp_articles_show_170.html
15. Олейников Е.А. Основы экономической безопасности (Государство, регион, предприятие, личность) / Е.А. Олейников. – М. : ЗАО «Бизнес-школа «Интер-Синтез», 1997. – 288 с.
16. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия / Экономика Украины. - 1998. - №10. -С.48-52.